

Poznej sám sebe

Velká to Sokratovská výzva: „Poznej sám sebe!“ A pramenící z velké podstaty bytí člověka. Již totiž na začátku, kdy člověk začal být člověkem, stála jistě otázka: „Kdo jsem?“ Tehdy se začal nějaký tvor ptát, kdo je, odkud se tu vzal, co tu dělá, jak tu má žít, co tu má dělat. A člověk začal být člověkem tehdy, když *poznal, kým je*. Teprve tak je totiž možný náhled na celou integritu člověka v jeho velikosti, jen skrze pravdivé poznání o sobě samém si můžeme odpovědět na další otázky týkající se jednotlivce a společnosti, jen skrze správné poznání a pochopení člověka v celku jsme schopni dělat věci, které skutečně přísluší k člověku. Jen tedy tak, že pohlížíme na sebe jakoby z nadhledu, dokážeme posoudit, kým vlastně jsme.

Když se tedy v běžné řeči řekne: „Poznej se“, vybaví se zřejmě mnohým nějaká temná komůrka, kde se člověk zavře, kde ho neruší nabitý svět, kde je sám se sebou, pustí si hudbu, která jej stimuluje k větší introspekci, která jej posouvá v jeho hledu do vlastního nitra, připomíná mu jeho těžké, ale i radostné chvíle. Představí si člověka zkroušeného, srdcem zlomeného, který kdesi v koutku, skryt rouškou před společností dumá nad vlastním životem, chybami a konceptem sebe sama a snaží se nalézt návrhy řešení, když se chce z něčeho dostat, nebo se snaží stanovit si odvážné cíle, když se mu zrovna daří.

Možná je to takový prototyp člověka, který se poznává. Neboť když *zpytuji* své chyby, kterých jsem se dopustil, člověk tedy vlastně poznává sebe, důvody, které ho přiměly konat to, kvůli čemu se dostal do situace v jaké je; naopak jen díky uvědomění si vlastní situace, našich reálných možností, kalkulace prostředků, času a kdovíčeho ještě, si můžeme vytyčit cíl, ke kterému máme tolik síly a možností jej dosáhnout. A tím, jak jsme v minulosti v těchto výpočtech chybili, odvíjí se naše snaha neselhat znovu, ale uspět, tedy spějeme k jistějším a úspěšnějším kalkulům, promyšlenějším rozhodnutím, které nás mají dostat opět na cestu, po které chceme jít, díky kterým se vzepřeme špatné cestě a nastoupíme novou. Je to takový, řekl bych, prototyp člověka, který ale často není naplněn podobně, jako když hovoříme o povaze Němců, Čechů nebo Japonců - zjišťujeme, že vlastně národ takto hodnotit nelze, přesto jaksi nacházíme podivuhodně znaky, které nám k tomu jednomu

národu *pasují*.

Nemohu přiznat takovému člověku ony vnější znaky, které jsme mu přisoudili v minulém odstavci, jako uzavření do temného koutu, ladící hudba k posmutnělé nebo radostné náladě apod., ale mohu odpovědně přiznat člověku hledícímu do sebe to, co ono „sednutí si do temného koutu“ značí - tedy pokoru, mírnost a trpělivost. Zodpovědný pohled na sebe nutně musí s sebou nést tyto znaky. Jinak veškerá rychlost, nadutost a pýcha snadno se obrací proti tomu, kdo s těmito vlastnosti lehkovážně jednal. Takovému člověku se plány hroutí, je nesvůj a neví, na kterou nohu skočit. Ze svých osobních zkušeností mohu prohlásit, že správný pohled na sebe musí mít několik základních vlastností, na kterých se dále staví. Člověk takto musí skloubit dvě: musí přijmout pokoru, která se mu musí stát vlastní, ale musí také přijmout svou hodnotu. Když se totiž jedno přežene, věc se bere ke dvěma zřejmým koncům: v prvním případě se pokora mění v křečovitou pýchu („Protože já jsem přece jediný, kdo tak v pokoře nahlíží sám sebe“), ve druhém se pak objevuje zahořklá méněcennost.

Dále pak musí být člověk řádně vzdělán v mravech, musí znát hodnoty, které uznává jako dobré a správné. Jen skrze pravdivé poznání o hodnotě svých skutků, řečí a myšlenek mohu poznat to, co dělám, proč to dělám ad. Svědomí vždy v pravdě poznává, nakolik je ten či onen čin v souladu nebo rozporu s našimi vnitřními zákony vepsanými do našeho srdce a každé zaškobrtnutí v těchto myšlenkách je zlé a vždy, když nás něco šimrá, stejně víme, co bychom vlastně měli, i když to neděláme a neuděláme, ale pak řekneme, že jsme to nevěděli, že tak máme činit.

A tak člověk uvažuje o sobě a o světě. Bere do pomyslných rukou každou věc svého života a staví ji do těchto dvou zrcadel - poznává, jaký je skrze pokoru a vlastní hodnotu, a poznává to, kým je skrze své myšlenky, slova a skutky prostřednictvím hodnot, které má uvnitř sebe.

To je první cesta, kterou se musíme vydat. Na druhou se vydávat nemusíme, ale stejně jí procházíme, jak později ukáží.

Tak řekli jsme, co člověk musí dělat, aby sám sebe v pravdě poznal v celé své velikosti a integritě. Totiž že musí nazírat sebe a své skutky. A tak člověk dospívá k závěrům. Ovšem, co když se stane někde v procesu nahlížení chyba, ať už kvůli nedostatku sil, mozkových kapacit, času? To se pak může lehce stát, že „v pravdě“ poznáme sebe sama, ale chybně (nikoliv lživě), ne-úplně. Poznáme tak něco, ale učiníme tak na základě zkreslených, např. emočních, údajů, které si *chceme* vykládat jiným způsobem, než jaké doopravdy jsou.

Proto říkám, že cestou, kterou se musíme vydat, je náš přítel. Jen bystrý člověk, kterému věříme, který nás zná, který nás také v pravdě poznává se vším, co k nám patří, může říct, zda-li něco nahlížíme chybně nebo ne. Může nás vcelku jednoduše, protože jaksi není zaujat vším tím, co se nám, původci

soudů a myšlenek o nás samotných, motá v hlavě, a tak snadněji rozpozná dobré od špatného, to, čeho jsme si nevšimli nebo opomenuli. Vybrat si dobrého přítele je tím nejlepším, co můžeme pro sebe i pro něj udělat - je totiž tvořen vztah a tak jako jsem já podroben drobnohledu svého přítele, tak je i on pod drobnohledem mým. To, myslím si, je nejcenějším přínosem vztahu dvou lidí.

I když přítele nemáme, stejně se druhou cestou vydáváme. Jak totiž hodnotíme druhé *běžně* my, tak totéž dělají i oni. A tak běžně, aniž si všimneme, hodnotíme lidi, všimáme si jejich chyb, vnímáme to, jací jsou, poznáváme jejich vlastnosti, dovednosti, vidíme jejich emoce a chování, poznáváme jejich názory a životní postoje a příběhy. A každý člověk podobně vidí nás, sice zběžně, ale vidí a kolují o nás historiky a hodnocení mezi „obecným lidem“ vcelku nerušeně a bez problémů, aniž bychom si toho všimli, až jednou třeba něco uslyšíme, až k nám jednou něco doputuje. A tak se něco dozvíme, to s námi může otrást a začneme dělat něco jinak. Takto tedy chodíme druhou cestou - poznáváním druhými - i když přítele nemáme.

Řeknete: „A co když selže i přítel? Co pak?“ Ano, je to tak, co budeme dělat potom? Vskutku. Ale v takovém případě *pozdě Bycha honit* a nedá se nic dělat a podobně, jako bychom mohli selhat my, selhal i přítel. Ale je-li to přítel, ani jednomu to přece nevadí, i když by z toho byly těžkosti.

Tak jsem tedy nastínil, jak člověk v pravdě dochází k poznání o sobě, o druhých. Člověk nesmí být sobě samému soudcem, jinak by se nikdo k ničemu neodsoudil, ale potřebuje jiného, který na něj dohlédne, když ten první nebude moci. Objevili jsme tak nejcenější věc na světě, kterou nazýváme přátelstvím. Ale možná jsem tím spíše prozradil něco o sobě, než o tom, jak poznat sám sebe. Ale o tom by byl snad jiný text.